

موسسه مطالعات ایران و اوراسیا
The Institute for Iran Studies
URHTP 00 KOSVH490 FENKA HCBFAD0E

شرایط کنونی تجاری-اقتصادی ایران و روسیه: موانع تحقق این قابلیت‌ها

نویسنده: نینا مامدوا

رئیس مرکز مطالعات ایران در انستیتو شرق‌شناسی روسیه و کارشناس شورای امور بین‌الملل روسیه (ریاک)

نینا مامدوا: اگر چه در تجارت خارجی روسیه سهم ایران کمتر از ۱ درصد است و با وجود آنکه سهم فرآورده‌های نفتی در تجارت روسیه به ۷۱ درصد ارتقاء یافته است، ایران بازار مهمی برای فروش کالاهای صنعتی به‌شمار می‌رود. حتی در سال ۲۰۱۴، هنگامی که روسیه صادرات غلات به ایران را به‌شدت افزایش داد (۴۰ درصد صادرات) بیش از نصف صادراتش را کالاهای صنعتی تشکیل می‌داد. روسیه در همکاری با ایران از مزایای تجاری پایدار، هم در کالا و هم در خدمات برخوردار می‌باشد. (عمدتاً به دلیل حفظ حق ارائه خدمات فنی مربوط به راه‌اندازی نیروگاه اتمی بوشهر) پیشرفت‌هایی مثبتی در همکاری‌های اقتصادی و تجاری ایران و روسیه پس از امضاء تفاهم‌نامه وین «برنامه جامع اقدام مشترک (برجام)» در ۱۵ جولای ۲۰۱۵، مشاهده می‌شود. اما رشد واقعی تبادل کالا فقط در نیمه دوم ۲۰۱۵ و ابتدای ۲۰۱۶ آشکار گردید. در سه ماهه اول ۲۰۱۶ تبادل کالا به میزان ۲۲/۱ درصد نسبت به سه ماهه اول ۲۰۱۵ رشد داشت و صادرات روسیه نیز ۲۵/۶ درصد رشد را به‌طور سالانه تجربه کرد ...

رشد تبادل کالا میان ایران و روسیه که از سال ۲۰۰۰ میلادی شروع شده است و در سال‌های ۲۰۱۰-۲۰۱۱، به اوج خود رسید؛ به دلیل تشدید تحریم‌های ضد ایرانی در سال‌های ۲۰۱۰-۲۰۱۲، متوقف گردید. در سال ۲۰۱۳ حجم تبادل کالا تقریباً ۲/۵ برابر (تا ۱/۶ میلیارد دلار) کاهش یافت. (به جدول شماره ۱ رجوع شود)

سال	صادرات	واردات	مبادله کالا
۲۰۱۰	۳۳۷۸	۲۷۲	۳۶۵۰
۲۰۱۱	۳۴۰۰	۳۵۰	۳۷۵۰
۲۰۱۲	۱۹۰۰	۴۳۰	۲۳۳۰
۲۰۱۳	۱۱۷۰	۴۳۰	۱۶۰۰
۲۰۱۴	۱۳۲۷	۳۵۵	۱۶۸۲

منبع: وزارت اقتصاد فدراسیون روسیه^۲

اگر چه در تجارت خارجی روسیه سهم ایران کمتر از ۱ درصد است و با وجود آنکه سهم فرآورده‌های نفتی در تجارت روسیه به ۷۱ درصد ارتقاء یافته است، ایران بازار مهمی برای فروش کالاهای صنعتی به‌شمار می‌رود.^۳ حتی در سال ۲۰۱۴، هنگامی که روسیه صادرات غلات به ایران را به‌شدت افزایش داد (۴۰ درصد صادرات) بیش از نصف صادراتش را کالاهای صنعتی تشکیل می‌داد. روسیه در همکاری با ایران از مزاد تجاری پایدار، هم در کالا و هم در خدمات برخوردار می‌باشد. (عمدتاً به دلیل حفظ حق ارائه خدمات فنی مربوط به راه‌اندازی نیروگاه اتمی بوشهر)

پیشرفت‌هایی مثبتی در همکاری‌های اقتصادی و تجاری ایران و روسیه پس از امضاء تفاهم‌نامهٔ وین «برنامهٔ جامع اقدام مشترک (برجام)» در ۱۵ جولای ۲۰۱۵، مشاهده می‌شود. اما رشد واقعی تبادل کالا فقط در نیمهٔ دوم ۲۰۱۵ و ابتدای ۲۰۱۶ آشکار گردید. در سه ماههٔ اول ۲۰۱۶ تبادل کالا به میزان ۲۲/۱ درصد نسبت به سه ماههٔ اول ۲۰۱۵ رشد داشت و صادرات روسیه نیز ۲۵/۶ درصد رشد را به‌طور سالانه تجربه کرد.^۴

^۱ N.M. Mamedova. Cooperation between Russia and Iran: Correlation between Economic and Geopolitical Interests // Russia-Iran Relations. Challenges and Prospects. Moscow: Institute of Oriental Studies of the Russian Academy of Sciences. 2015, pp. 56-57

^۲ Ministry of Economic Development of the Russian Federation. Foreign economic information portal. Sorted by country. http://www.ved.gov.ru/monitoring/foreign_trade_statistics/countries_breakdown/

^۳ World Trade Organization. [electronic resource]. URL: http://www.wto.org/english/res_e/booksp_e/anrep_e/trade_profiles12.pdf (accessed on 12.05.2016).

^۴ Foreign countries trade statistics / Integrated foreign economic information portal. URL: http://www.ved.gov.ru/monitoring/foreign_trade_statistics/countries_breakdown/ (accessed on 5.06.2016), (in Russian)

افزایش تجارت روسیه همزمان به اجرا درآمدن چند توافق حقوقی افزایش یافت. در ۱۱ مارس ۲۰۱۶ ولادیمیر پوتین رئیس جمهور روسیه، فرمانی را در خصوص اجرای قطعنامه ۲۲۳۱ شورای امنیت سازمان ملل متحد مصوب ۲۰ ژوئن ۲۰۱۵ به امضاء رساند که به موجب این فرمان، تحریم ایران از سوی روسیه لغو شد.^۵

بر اساس این قطعنامه سازمان‌های روسیه باید تا تاریخ ۱۸ اکتبر ۲۰۲۵، برای ارائه، فروش و مبادله تمامی کالاها (مواد و تجهیزات) که در فهرست مواد هسته‌ای هستند و همچنین تجهیزات، مواد مخصوص غیرهسته‌ای و تکنولوژی‌های مشابه که موضوع کنترل صادرات هستند، مجوز اولیه شورای امنیت سازمان ملل را دریافت کنند. این فرمان برای از سرگیری روابط متقابل ایران و روسیه در زمینه فنی و نظامی بسیار حائز اهمیت است. چارچوب‌های تنظیم‌کننده همکاری دوجانبه، شامل توافقات دوازدهمین نشست کمیسیون مشترک همکاری‌های تجاری-اقتصادی که در سال ۲۰۱۶ در مسکو برگزار شد و توافقات امضاء شده در جریان سفر پوتین به ایران در نوامبر ۲۰۱۵، می‌باشد. لغو تحریم‌های مربوط به تحویل سامانه اس-۳۰۰، نقطه عطفی در همکاری‌های فنی و نظامی طرفین به حساب می‌آید. نمونه‌های تعدیل شده اس-۳۰۰، براساس شرایط قرارداد در دسترس ایران خواهد بود. گسترش روابط اقتصادی ایران و روسیه به عامل مهمی در تقویت مناسبات کوتاه‌مدت و بلندمدت دو کشور تبدیل شده است.

موانع اصلی موجود بر سر راه گسترش همکاری‌های دو کشور، به دو دسته عوامل داخلی و خارجی تقسیم می‌شوند. عوامل خارجی در این زمینه عبارتند از:

- روابط پر فراز و نشیب میان غرب و روسیه: در شرایط پیچیده جدید، ایران می‌تواند از روسیه همچون عاملی برای ایجاد انگیزه در غرب برای استفاده از قابلیت‌های انرژی و ترانزیتی ایران استفاده کند؛
- حفظ تحریم‌ها علیه ایران مخصوصاً از سوی ایالات متحده در رابطه با مساله انرژی: این تحریم‌ها می‌توانند از حضور شرکت‌های روسی در پروژه‌های نفت و گاز که درباره برخی از آنها توافق حاصل شده، جلوگیری کنند؛
- فشار احتمالی آمریکا و اتحادیه اروپا با هدف جلوگیری از اجرای پروژه‌های حمل‌ونقل که روسیه در آنها شرکت دارد (مهم‌ترین آنها پروژه‌های راه آهن است)؛
- پایین آمدن بهای انرژی که در کوتاه مدت ادامه خواهد داشت: صدور انرژی بخش مهمی از واردات ارزی روسیه و ایران را تأمین کرده و موجب ایجاد رشد قابلیت‌های صنعتی دو کشور می‌شود. این مساله برای روسیه که ارائه‌دهنده کالاهای تجاری به ایران است، اگرچه با سهم بسیار ناچیز در قیمت فعالیت می‌کند، حائز اهمیت است؛

Russian Federation Presidential Decree 109 of 11/03/2016 "On measures to implement UN Security Council Resolution 2231 of 20 July 2015". URL: <http://kremlin.ru/acts/bank/40611>
URL: <http://regnum.ru/news/polit/2095793.html>^۱

□ تمایل هر دو کشور به بازارهای اروپایی و آسیای مرکزی؛

عوامل داخلی نیز عبارتند از:

□ یکسان بودن صادرات ایران و روسیه در ذخایر انرژی؛

□ فقدان برنامه دقیق به منظور تحکیم و توسعه روابط دو کشور؛

□ تسلط شرکت‌های بزرگ بر ساختار سازمان‌های صادراتی دو کشور، آسیب‌پذیری آن‌ها در برابر تحریم‌ها را تشدید می‌کند؛

□ فقدان ساختارهای بانکی و بیمه‌ای مشترک؛

□ تصورات محدود درباره توانایی‌های تجاری و قابلیت‌های واردات و صادرات؛

□ پایین بودن سطح مناسبات فرهنگی و اجتماعی؛

رقابت روسیه بر سر بازار ایران

با آغاز اجرای برجام، جنگ بر سر بازار ایران آغاز شده است. تفاهم‌نامه‌های میلیاردی از سوی اروپا امضاء شده، اما بخش اعظمی از شرکت‌ها علی‌رغم آمادگی عملیاتی هنوز کار خود را شروع نکرده‌اند. از تفاهم‌نامه‌های امضاء شده با چین و هند (در بندر چابهار) می‌توان همچون تفاهم‌نامه‌های واقعی نام برد. تعداد قراردادهای دقیق بسیار ناچیز است. البته روشن است برگرداندن شرکت‌های اروپایی به ایران نیازمند صرف وقت است.^۷ در چشم‌انداز کوتاه‌مدت، امکان بازگرداندن کمپانی‌های اتومبیل‌سازی ایتالیایی و فرانسوی به ایران که در رقابت با چین هستند، امکان‌پذیر است.

بینالی یلدریم نخست وزیر ترکیه اعلام کرد کشورش به گسترش روابط با ایران تمایل دارد. علاقه ترکیه به گاز ایران و صادرات آن به اروپا موجب ایجاد حس رقابت روسیه در خصوص بازار اروپا گردیده است. علاوه بر آن رشد تمایلات ایران به استخراج گاز و همچنین بهره‌برداری از خط لوله گاز «صلح» (در پاکستان) و خط لوله گاز در عراق، احتمال مشارکت شرکت‌های روسی در «پارس جنوبی» را افزایش می‌دهد.^۸ پروژه ساخت کارخانه‌های تولید کننده آل. ان. جی (گاز طبیعی مایع)^۹ می‌تواند موجب تقویت

Maysam Bizær. EU eyes return as Iran's first trade partner. / Almonitor, June 1, 2016.
<http://www.al-monitor.com/pulse/originals/2016/06/iran-eu-trade-relations-post-jcpoa-mogherini-tehran.html#ixzz4AaocXQdX>

Iran after the lifting of sanctions is going to become a major gas exporter./ Vedomosti, 23 May 23:34. ^
 URL: <https://www.vedomosti.ru/business/articles/2016/05/24/642111-iran-posle-snyatiya-sanktsii-gotovitsya-stat-krupnim-eksporterom-gaza>, (in Russian).

URL: http://www.polpred.com/?ns=1&ns_id=1769254 (oilru.com. 24.05. 2016)^۹

حس رقابت در بازار و از طرفی کاهش آن بین دو کشور روسیه و ایران در خصوص انتخاب مسیر خط لوله گاز گردد.

احتمال زیاد وجود دارد که در آینده‌ای نه چندان دور نیز با وجود آنکه نقش «گازپروم» روسیه در استخراج گاز طبیعی ایران افزایش می‌یابد، موضع این شرکت در قبال طرح صادرات گاز ایران بدون تغییر و ثابت بماند.

اصلی‌ترین زمینه‌های تجارتي و همکاری: چشم‌انداز پیشرفت

در روسیه و ایران زمینه‌های کمی وجود دارد که از دید بازار جهانی مستعد رقابت باشد. از دیرباز روسیه در زمینه صادرات فلزات، چوب، صنایع چوبی، ماشین‌های الکتریکی و تجهیزات، کاغذ و کارتن و سازه‌های شناور به ایران فعالیت دارد. در سال ۲۰۱۴، صادرات فلزات برای اولین بار جایش را به غلات داد. اما واردات این اقلام برای ایران موقتی محسوب می‌شود. (به ویژه در سال ۲۰۱۶، واردات غلات در حجم بالا برنامه‌ریزی نشده است.) برای روسیه اهمیت واردات محصولات کشاورزی ایران رو به رشد است. در سال ۲۰۱۴، سهم سبزی، میوه و فراورده‌های آن‌ها در صادرات ایران به روسیه ۸۱ درصد افزایش داشت.^{۱۱}

از سال ۲۰۱۵، صادرات ماهی و محصولات دریایی نیز آغاز شد. در ژانویه ۲۰۱۶، بیست و پنج شرکت ایرانی اجازه فروش محصولات خود در روسیه را دریافت کردند. روسیه عوارض گمرکی واردات ماهی و محصولات لبنی از ایران را که در سال ۲۰۱۶ حجمی معادل یک میلیون تن داشت، کاهش داد. روسیه نیز درصدد صادرات گوشت پرنده‌گان، گوشت آهو و گاو به ایران است.^{۱۲}

ایران بازار بزرگ اتومبیل دارد و در حال اجرای یک طرح اجتماعی برای جایگزین کردن ماشین‌های سنگین است. رقابت در چنین بازاری سخت، اما امیدبخش است. با این حال شرکت کاماز «KAMAZ»، تنها شرکت موجود در این بازار است. اما شرکت گاز «GAZ» با توجه به پروژه همکاری با شرکت زامیاد در متن یادداشت دوازدهمین کمیسیون دائمی همکاری‌های اقتصادی و تجاری ایران و روسیه قرار گرفته است و ممکن است به کاماز در بازار ایران بپیوندد.

^{۱۱} Gholamreza Shafei. Iranian pessimism towards Russia is one of the reasons hindering further economic cooperation. URL: <http://iras.ir/iras.iren/doc/interview/1190/gholamreza-shafei-iranian-pessimism-towards-russia-is-one-of-the-reasons-hinderin> (accessed on 5 May 2016).

^{۱۲} Calculation based on sources of Integrated foreign economic information portal. URL: http://www.ved.gov.ru/monitoring/foreign_trade_statistics/countries (accessed on-3.05.2016), (in Russian).

Iran intends to import from Russia venison. / Vestifinance, 19.01.2016. URL: <http://www.vestifinance.ru/articles/66425>, (in Russian).

در بخش صنعت انرژی و سوخت، طرف ایرانی به گونه آشکاری علاقمند به هماهنگ‌سازی سیاست‌های انرژی دو کشور در مورد مسیرهای صادرات خط لوله گاز و از آن جمله در چارچوب مجمع کشورهای صادرکننده گاز، در مسائل مربوط به استخراج گاز و تحویل انرژی برق به کشورهای همسایه ایران و روسیه است. تهران بارها علاقه خود را برای همکاری با شرکت «نوواتک» در منطقه «پارس جنوبی» و پروژه‌های نفتی شرکت‌های «روس نفت»، «زاروبژنفت»، «گازپروم نفت»، «لوکویل»، «تات نفت» اعلام کرده است.^{۱۴}

از آنجا که بیش از ۱۵ درصد انرژی الکتریکی به دلیل فرسودگی سیستم برق‌رسانی به هدر می‌رود، روسیه به فکر همکاری مشترک در مدرنیزه کردن آن‌ها است. بازار ساخت نیروگاه‌های اتمی برای روسیه چشم‌اندازی مهم است. ۱۱ نوامبر ۲۰۱۴، قرارداد احداث دو نیروگاه جدید اتمی در بوشهر به امضاء رسید و تفاهم‌نامه‌ای در زمینه ساخت ۸ بلوک نیروگاه اتمی با استفاده از تکنولوژی روسیه حاصل گردید. به‌طور همزمان در سال ۲۰۱۶، ایران با چین نیز در خصوص ساخت دو نیروگاه اتمی به توافق رسید.

تا زمان اعمال تحریم‌ها، ایران سومین جایگاه را در بین خریداران سلاح‌های روسی داشت. در آینده قابل پیش‌بینی نیز موانع تجارت تسلیحات بین روسیه و ایران نه تنها به دلیل محدودیت موجود در «برجام» درباره همکاری‌های فنی و نظامی با ایران، بلکه به دلیل امکان فروش سلاح از سوی اسرائیل به اوکراین، برطرف نخواهد شد.^{۱۵}

در صنعت هوایی عرضه هواپیمای مسافربری «سوخو سوپر جت ۱۰۰» ظرفیت خوبی برای تبدیل شدن به یک پروژه بزرگ تجاری دارد. با این حال در بخش فنی مشکل اصلی در کیفیت محصولات و قدرت تولیدی ماست. سود حاصل از بازار ایران، می‌تواند هزینه احیای مجدد «سوخو» را تامین کند.

ایران علاقه‌مند است روابط خود با روسیه در حوزه هوا و فضا را تجدید کند. پروژه‌های کوتاه‌مدت تعهد شده شامل سنجش از راه دور کره زمین و همچنین تبادل داده‌ها با دستگاه فضایی «ریسورس-پ»^{۱۶} می‌شود. علاوه بر این، می‌توان به ساخت و پرتاب کاوشگر فضایی روسیه برای ایران اشاره کرد. در چشم‌انداز میان‌مدت بحث درباره شرکت ساخت و پرتاب ماهواره‌های مصنوعی کره زمین است.

^{۱۳} Zarubezhneft

^{۱۴} Minutes of the 12th meeting of the Permanent Russia–Iran Commission on Trade and Economic Cooperation. 10-12 November 2015. "NOVATEK" and LUKOIL go to Iran after the lifting sanctions. / Znak. Internet-gazeta. URL: [https://www.znak.com/2016-01-](https://www.znak.com/2016-01-25/novatek_i_lukoil_zahodyat_v_iran_posle_snyatiya_so_strany_sankciy)

25/novatek_i_lukoil_zahodyat_v_iran_posle_snyatiya_so_strany_sankciy, (in Russian).

^{۱۵} Mark N. Katz. Iran and Russia./ The Iran Primer. <http://iranprimer.usip.org/resource/iran-and-russia>. (accessed on 26.05.2016).

^{۱۶} Resurs-P

در این مدت شرکت‌های روسی فعالیت خود در پروژه‌های سنتی همکاری همانند ساخت و مدرنیزه کردن راه‌های آهن و ساخت‌وساز نیروگاه برق را از سر گرفته‌اند. روسیه ۲/۵ میلیارد یورو اعتبار برای راه‌اندازی پروژه‌های زیرساختی ایران در نظر گرفته است. از میان آن‌ها می‌توان به مدرنیزه کردن راه‌آهن گرمسار-اینچه برون، اتمام ساخت راه‌آهن رشت-آستارا، ساخت نیروگاه حرارتی در بندر عباس اشاره کرد.^{۱۷}

دو کشور قابلیت‌های گردشگری زیادی دارند. اگرچه میزان سفر گردشگران ایرانی به روسیه در سال ۲۰۱۶ به‌شدت افزایش یافته است، تعداد توریست‌های روس که به ایران سفر کرده‌اند، مانند گذشته، به دلیل اهمیت رعایت مسائل شرعی در معاشرت روزمره محدود است.

با توجه به ساختار متغیر واردات روسیه بیشترین گرایش به سمت همکاری‌های گمرکی معطوف است. در تفاهم‌نامه امضاء شده در سال ۲۰۱۶، در خصوص همکاری‌های دوجانبه در سال‌های ۲۰۱۶-۲۰۱۷، به جنبه‌های مختلف مساله توجه شده است، از جمله به تبادل اطلاعات در حوزه کالا، وسایل حمل‌ونقل و قیمت گمرکی کالاهایی که بین دو مرز مبادله می‌شوند.

امکان همکاری‌های علمی و فنی و مشارکت در حوزه پیشرفت فناوری و نوآوری

هدف اصلی بیانات رهبری ایران آیت‌الله علی خامنه‌ای مبنی بر «جهاد علمی» سرعت بخشیدن به نوآوری علمی و فنی است. با توجه به برنامه بلندمدت پیشرفت کشور تا سال ۲۰۲۵، قرار است تا سهم فعالیت‌های علمی-تحقیقاتی در تولید ناخالص داخلی به میزان ۲/۵ درصد افزایش یابد. در این برنامه بیشترین تأکید بر روی فناوری اطلاعات متمرکز است.^{۱۸}

در می ۲۰۱۶، در شهر تهران، پنجمین نمایشگاه فناوری و نوآوری برگزار شد که در آن ۹۱ شرکت ایرانی و ۲۳ شرکت روسی شرکت کردند. در این نمایشگاه میان کمپانی «نانوسرتیفیکا»^{۱۹} و مرکز پیشبرد تکنولوژی نانو جمهوری اسلامی ایران قراردادی منعقد شد که اساس آن انجام آزمایش‌ها، تکمیل متد ارزیابی و تأمین امنیت در نانو تکنولوژی و همچنین طراحی متدهای اندازه‌گیری و آزمایش است. اول ژوئن ۲۰۱۶، اعلام شد

^{۱۷} Russia to provide Iran with €2.5 billion infrastructure loan / Russia Today, 6 Jun, 2016.

URL: <https://www.rt.com/business/345566-russia-iran-loan-money/>, (in Russian). (accessed on 4.05.2016).

^{۱۸} A Summary of Selected Technology Achievements in the IRI. Tehran, 2012. P.18

^{۱۹} Nanocertifica

^{۲۰} The 5th International Exhibition of Innovation and Technology Inotex 2016 has opened. / Russian-Iranian

Business Council. The Chamber of Commerce of the Russian Federation, 22.05.2016. URL: https://rus-irn.tpprf.ru/ru/news/?CODE=otkrylas_5yamezhdnarodnayavystavkainnovatsiyetekhnologiyinotex2016_i136529

URL: <http://news.nano.ir/54455/1>, (in Russian). (accessed on 22 May 2016)

دو کشور مصمم هستند طرح مشترک فناوری جدید «روس نانو»^{۲۱} را تا پایان سال اجرا کنند و اقداماتی در زمینه ایجاد پایه حقوقی برای این طرح و شماری از پروژه‌های مشترک انجام دهند.^{۲۲}

در سطح کشور پارک‌های علم و فناوری احداث می‌شود. (در سال ۲۰۱۴ تعدادشان به ۳۰ پارک رسید). اولین استفاده‌کننده از جدیدترین سیستم‌های ارتباطی، ارتش است که انواع راکت و اژدرها را آزمایش می‌کند. اما در کل، کیفیت ارتباطات در کشور حتی از طریق تلفن همراه (تقریباً ۷۳ درصد درآمد حوزه ارتباطات از راه دور را شامل می‌شود) ۳ تا ۵ سال از کل دنیا عقب‌تر است. پوشش ارتباطات مناسب نیست و دسترسی پهنای باند اینترنت بسیار ضعیف است. در همین رابطه، مشارکت کمپانی روسی در پروژه‌های مربوط به پیاده‌سازی شبکه LTE (انتقال اطلاعات تلفن همراه از طریق بی‌سیم و با سرعت بالا)، کابل کشی از دریای خزر، راه‌اندازی شبکه‌های Wi-Fi، واردات تجهیزات شبکه‌ای و دستگاه‌های تلفن (امروزه چین اصلی‌ترین عرضه‌کننده است). در دراز مدت مدنظر است.

باید در نظر داشت که حوزه فناوری اطلاعات در ایران، تحت کنترل دولت است. در این کشور فقط بخش ناچیزی از تجهیزات ارتباطی از راه دور توسط شرکت‌های داخلی تولید می‌شود. سهم تکنولوژی اطلاعاتی و ارتباطی در صادرات (کمتر از ۱ درصد) و در واردات (کمتر از ۴ درصد) بسیار ناچیز است. با توجه به این مساله که در همه نقاط ایران مراکز پردازش داده‌ها افتتاح می‌شود و ریزپردازنده‌ها، مانیتور، پرینتر، تلفن‌های همراه (تحت لیسانس خارجی) تولید می‌شوند، احتمال ایجاد شرکت‌های جدید نیز بسیار بالا است.

ایران امیدوار است که همکاری در حوزه فناوری اطلاعات که ایجاد حلقه ارتباطی به دور دریای خزر را نیز در بر می‌گیرد، (با مشارکت شرکت‌های روسی و آذربایجانی سی-رینگ تلکام^{۲۴} و شرکت ایرانی گسترش الکترونیک ایران^{۲۵} تا در بلندمدت این کشور بتواند جای پای روسیه گذاشته و به یک صادرکننده خدمات فناوری اطلاعات IT تبدیل شود.^{۲۶}

یکی دیگر از برنامه‌های بلندمدت تبادل اطلاعات در حوزه داروسازی است. در سال ۲۰۱۶، یکی از شرکت‌های بزرگ ایرانی «پروتئین نو ترکیب سبحان»^{۲۷} و شرکت «پترو واکس فارم»^{۲۸} تفاهم‌نامه‌ای در زمینه تولید واکسن

^{۲۱} Rusnano

"RUSNANO" and Iran will establish a joint investment fund. / Russia Today, June 1, 2016 ^{۲۲}

URL: <https://russian.rt.com/article/305541-rosnano-i-iran-sozdatut-sovmestnyi-fond>, (in Russian).

URL: polpred.com//iran.ru. 24.05. 2016 № 1767723 (accessed on 25 May 2016). ^{۲۳}

C-Ring Telecom ^{۲۴}

Iran Electronic Development Company ^{۲۵}

A.N. Obukhova. Import-export capacity of the Islamic Republic of Iran. Report at the conference "Iran in the second decade of the 21st century". M. Institute for Eastern Studies of the Russian Academy of Sciences. 11.01.2015.

Sobhan Recombinant Protein ^{۲۷}

Petrovaks Farm ^{۲۸}

گریپ در ایران و تحت تکنولوژی روسیه امضاء کردند. «پترو واکس فارم» واگذاری تکنولوژی و آموزش تخصصی شرکت ایرانی را در این زمینه پذیرفته است. پروژه دیگری نیز وجود دارد که انتقال اطلاعات از شرکت «سبحان» به طرف روسی و در زمینه سیکل کامل تولید واکسن هپاتیت B را در نظر دارد.^۹ به همان میزان که بازار روسیه دچار کمبود دارو است، در ایران جدیدترین داروها برای مقابله با بیماری سرطان، دیابت و بیماری‌های خونی در دست تولید و ساخت است. مطابق با برنامه پنج ساله ششم که تا ۲۰۲۰ الی ۲۰۲۱ در نظر گرفته شده، داروسازی ایران باید صادرات دارو را شروع کند.

پیشنهادهایی در زمینه توسعه روابط اقتصادی دوجانبه:

- (۱) روابط تجاری و علمی-فنی روسیه و ایران باید در چارچوب مناسبات دوطرفه به شکل سازمان‌هایی منطقه‌ای و قبل از همه طبق مقررات سازمان همکاری‌های شانگهای و اتحادیه اقتصادی اوراسیا باشد.
- (۲) برنامه‌های کوتاه‌مدت، میان‌مدت و بلندمدت به منظور همکاری‌های دوطرفه تنظیم گردد که چشم-اندازی تا سال ۲۰۲۵ داشته باشند و به‌صورت پنج ساله اجرا شوند. طرح‌های شرکت در ساخت پارک‌های علم و فناوری شامل پروژه‌های تولید زنجیره‌ای باشد که موجب همکاری‌های طولانی‌مدت شود.
- (۳) فراهم کردن پشتیبانی بازاریابی از طریق چاپ بولتن دائمی یا طراحی سایت که از این طریق بتوان در زمینه وضعیت بازارهای ایران و روسیه، تولیدکنندگان کلیدی که در زمینه‌ای خاص در هر دو کشور فعال هستند، واردات، مراکز خدمات‌رسانی و شرایط راه‌اندازی کسب‌وکار اطلاعاتی کسب کرد. طراحی سایت‌ها و چاپ کاتالوگ محصولات به زبان انگلیسی و یا فارسی باشد.
- (۴) افزایش مشارکت طرفین در مناطق ملی تجارت آزاد؛ در «انزلی» (در ساحل دریای خزر)، «ارس» که در ایران قرار دارند؛ مناطق روسیه؛ «آلابوگا»^{۲۰} (در تاتارستان)، «آگیدل»^{۲۱} (در باشقیرستان)، «کالوگای جنوبی»^{۲۲} (در استان کالوگا)، «سورنی»^{۲۳} (در استان بیلگاراد)
- (۵) آماده‌سازی تفاهم‌نامه در خصوص ساخت منطقه ویژه آزاد تجاری میان اتحادیه اقتصادی اوراسیا و ایران؛

Russia and Iran share drug production technologies / TASS, May 25. URL:<http://tass.ru/obschestvo/3311793>,^{۲۹}
(in Russian).

Alabuga^{۲۰}

Agidel^{۲۱}

Kaluga-Yug^{۲۲}

Severny^{۲۳}

۶) آزادسازی ظرفیت‌های مشارکت در پروژه‌ها و سازمان‌های منطقه‌ای (اتحادیه اقتصادی اوراسیا، سازمان همکاری شانگهای، مدیاتک «سور-یوگ»، پروژه‌های راه‌آهن و راه شوسه، «کمر بند اقتصادی جاده ابریشم»). اجرای طرح‌های مشترک منطقه‌ای موجب تحکیم موقعیت شرکت‌های روسی در ایران و تضعیف احتمال محدودیت‌ها از سوی غرب می‌گردد. در حال حاضر، مشارکت روسیه در ابتکار «کمر بند اقتصادی جاده ابریشم» چین دورنمای مؤثرتری را به دست می‌آورد. این پروژه بر استفاده از خاک ایران برای ارسال کالاهای چین به اروپا و انتقال منابع موجود در کشورهای حاشیه دریای خزر به چین متمرکز شده است.

۷) با توجه به تجربه تجارت در ایران در دوران تحریم، یعنی هنگامی که تمامی شرکت‌های عمده روسی مجبور بودند خاک ایران را ترک کنند، ایجاد ساختارهای جدید سازمانی (ایجاد ارتباط در تجارت خارجی، اتاق مشترک تجاری-صنعتی دارای امتیاز) حائز اهمیت است. به منظور ورود به روابط تجارت خارجی در لایه‌های گسترده‌تری از تجارت ایران و روسیه. با توجه به سیاست‌های ایران در رابطه با شرکت‌های تعاونی نباید از امکان تأسیس شرکت‌های تعاونی مشترک (متحد) غافل ماند. این شرکت‌ها می‌توانند به شکل خاصی در چارچوب همکاری استان‌های ایران و مناطق گوناگون روسیه مؤثر باشند.

۸) تأسیس ساختارهای مشترک بانکی و بیمه‌ای و افتتاح شعبه‌ای از بانک‌ها در مناطق آزاد. خط اعتباری پیشنهاد شده روسیه به ارزش پنج میلیارد دلار و خط اعتباری بانک اقتصاد خارجی^{۳۴} روسیه برای بانک مرکزی ایران به ارزش دو میلیارد دلار، این قابلیت را دارند تا به شکلی خاص بر اجرای پروژه‌های مالی، حمل‌ونقل و صنعتی تأثیرگذار باشند.

۹) تأسیس شرکت‌های مجهز به تجهیزات مدرن با هدف حفظ کیفیت محصولات کشاورزی صادر شده از ایران به بازارهای روسیه؛

۱۰) تسهیل فرآیند دریافت ویزا، عقد تفاهم‌نامه میان سفارتخانه‌های دو کشور در زمینه برگزاری تورهای گردشگری بدون اخذ ویزا؛

۱۱) گسترش روابط دوطرفه علمی-فرهنگی؛ فعالیت مراکز فرهنگی ایران در روسیه، تأثیر این مراکز را در برقراری رابطه با جوامع تجاری ایران به خوبی نشان داده است. از این رو افتتاح مرکز فرهنگی روسیه در تهران نیز پیشنهاد می‌شود.

^{۳۴} Vnesh econom bank

اهداف تعیین شده از سوی ایران و روسیه به منظور افزایش همکاری‌های اقتصادی در جنبه‌های بیشتر در میان مدت و طولانی مدت (تا ۱۰ میلیارد دلار و بیشتر) بسیار باارزش است.^{۳۵} البته ذکر این نکته نیز مهم است که این روابط در سطح رسمی تعیین شده و دولتی در نظر گرفته می‌شوند. با این حال این نگاه مثبتی که به روابط کنونی ایران و روسیه وجود دارد، احتمال دستیابی به هدف‌های اعلام شده را بیشتر می‌کند.

این مقاله، پیش‌تر در کتاب مجموعه مقالات مشترک موسسه مطالعات ایران و اوراسیا (ایراس) و شورای امور بین‌الملل روسیه (ریاک) در زمستان ۱۳۹۵ منتشر شده است.

ایراس

موسسه مطالعات ایران و اوراسیا

The Institute for Iran-Eurasia Studies

ЦЕНТР ПО ИЗУЧЕНИЮ ИРАНА И ЕВРАЗИИ

Iran, Russia Finalize Historic Customs Agreement / Financial tribune, March 03, 2016.^{۳۵}
 URL: <http://financialtribune.com/articles/economy-business-and-markets/37574/iran-russia-finalize-historic-customs-agreement> (accessed on 2 March 2016).